

Абдусалом УМАРОВ,
социология фанлари доктори, профессор

ИХЛОС ЭССЕСИ

Қаландар Абдураҳмонов. Буюклар қаҳқашонида. Хотира-эссе. – Тошкент: Faafur Fулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2018. – 224 б.

“Тоғнинг салобати-ю улугвотлигини кўриши учун унга узоқдан назар солиши керак” деган гап бор. Суюмли шоиримиз Абдулла Ориповнинг орамиздан кетганига ҳам бир ярим йилча бўлиб қолди. Энди ҳалқимиз фарзандлари наздида у зот билан ҳар бир учрашув, ҳар бир сұхбат, ҳар айтилган фикр турфа маънолар касб этиб бормоқда. Абадиятга даҳлдор шоирнинг завол билмас шеърлари баҳор чечаклари каби янгидан-янги қалбларга туйгу ва шодлик улашимоқда... Узлуксиз кечаётган бу жараёнда Абдулла Орипов феноменини қайтадан идрок этишига интилиши ҳам кузатиляпти.

Ўзбекистон Фанлар академиясининг академиги, таникли иқтисодчи олим, айни пайтда адабиёт ва шеъриятнинг чинакам муҳиби Қаландар Абдураҳмоновнинг “Буюклар қаҳқашонида” китоби улуғ шоиримизнинг ижоди ва шахсиятига теран ихлос мевасидир. Муаллиф китобнинг “Сўзбоши”сида ёзади: “Ўзбекистон Қаҳрамони, Ўзбекистон ҳалқ шоири Абдулла Орипов билан камина ўртасида, ўйлаб карасам, ўхшашлик томонлар бисёр экан... Абдулла Орипов билан қалин дўст, маслакдош эдик. Катта-кичик йигинлар, тадбирларда бирга қатнашардик, чет эл мамлакатларига ташрифларда ҳам кўпинча бирга бўлардик.”

Мазкур хотира-эссе одатдаги эсадликлардан ўзгача услуг ва материаллар асосида ёзилгани учун бўлса керак “Хужжатли қисса” деб ҳам аталган. Эҳтимол бунга сабаб – шоир ва унинг ижодига кўплаб атоқли кишилар томонидан берилган баҳолар китобдан ўрин олгани, хориж сафарининг реал таассуротлари тасвиirlан-

ганидир. Ҳатто Абдулла Орипов ижодига хос теран мазмун-моҳиятни очиб бериш, шеъриятига хос бедилона ҳикматни тўлароқ намоён қилиш мақсадида адабиётшунос Муртазо Қаршибоевнинг “Номаълум одам” ким эди?” номли мақоласи тўлалигича келтирилгани ҳам шу боисдандир.

Китоб мавзуларига кўра катта-кичик фасллардан таркиб топган. “Шоирлик қисматин бирга қўтаргандар” фаслида адабиётга ёркин истеъдоди билан кириб келиб, ўчмас из – улкан адабий мерос қолдириб кетган Абдулла Орипов ва Эркин Воҳидовларнинг тақдирдошлиги ҳақида сўз боради. “Улар биргаликда ўзбек шеъриятининг бутун бир даврига асос солдилар”, деб эътироф этади муаллиф.

Китобда Эркин Воҳидов ижодига таҳлилий назар солиши билан Абдулла Орипов ижодига таъсир ўтказган омилларнинг илдизига ҳам нигоҳ ташлаб ўтилган.

Тақдирни қарангки, бу икки улуғ шоир ёруғ дунёни олдинма-кейин бир йилда тарк этишиди.

Абдулла Орипов Эркин Воҳидов вафотига шундай марсия битганди:

Шоир Эркин Воҳидов хотирасига

*Роса тортышдилар ер билан осмон,
Шафаққа айланди яноқлар чунон.
Шоирни меники дер эди само,
Меники дер эди она ер аммо.
Шоир-чи, куйлади иккаласин ҳам,
Заминдан күч олди, самога ҳамдам.
Саксон йиңлорлашиби ўртага олиб,
Охир тортышувда Ер чиқди голиб.*

Абдулла Орипов
2016 иил, 2 июнь

Китобнинг “Мен нечун севаман Ўзбекистонни?” фасли Абдулла Орипов ижодининг она Ўзбекистонни, унинг бағрикенг халқини мадҳ этиш, “милён эгатларга эгилган” миллатдошлирининг дарду ташвишларини қalamга олиш, Мустақиллик нашидасини суриш, уни эҳтиётлаш ва эъзозлаш учун “қўлни бериб қўлларга, бир тан бўлиб юр”ишга даъват этишдан иборат асл моҳиятини очиб беришга бағишиланган. Бу фаслда шоирнинг ижодий фаолияти билан бир қаторда кенг кўламли ижтимоий-сиёсий фаолиятига ҳам, унинг халқаро миқёсда эътироф этилишига ҳам хийла муфассал тўхтаб ўтилган.

Хотира-эссеңинг каттагина қисми Абдулла Орипов ва Италия мавзусига қаратилган. Аникроғи – Данте Алигьери ижодини ўрганиш, унинг “Илоҳий комедия”си니 ўзбек тилига таржима қилиш ўзбек шоири ижодининг ажралмас қисмига айланиб кетганини китобхонлар кўз олдига келтириш ниятида мавзу кенгрок олинган. “Балки ким учундир бу мавзудан узоқлашишдек бўлиб туюлар, – деб ёзади муаллифнинг ўзи. – Лекин бизнинг назаримизда, аксинча, Данте ҳақида қанчалик кўп билсак, Абдулла Орипов оламига шунча яқин ва чуқур кириб борамиз”.

Дарҳақиқат, муаллиф Данте ҳаёти ва ижодини, у туғилиб ўсган мұхит, ўша замон урф-одатларию ақидаларини, “Илохий комедия”нинг ёзилиши ва оламаро шухрат қозонишини бирмунча муфассал ёритишга ҳаракат қилған. Айни пайтда жаҳон адабиётининг бу шоҳ асарини ўзбек тилига таржима қилиш учун Абдулла Орипов ижодий ва рухий тайёргарлик босқичидан ўтганини, изланиш

машақатларини кечирганини далиллар билан қаламга олган. “Мен ҳозир Дантенинг феъли қандай бўлган, нимани яхши кўрган, нимани ёмон кўрган – шуларни бир даражада тасаввур қила оламан, – деган Абдулла Орипов.– Агар ҳозир бир мўъжиза бўлсаю у киши билан гаплашишга тўғри келиб қолса, худди у кишининг укасидек ёки бир фарзандидек кийналмасдан, бемалол гаплашиб кетган бўлар эдим” (120-бет).

Китобнинг “Балонъядан бошланган сафаримиз”, “La dotta” (“олима”) – талабалар шахри” фаслларида Италияда илм-фаннынг қадимдан ривожлангани, бу ердаги университетлар, хусусан, Болонья университети Европада ва бутун дунёда машҳур “Болонья таълим тизими”нинг ташаббускори экани ҳақидаги кўпгина кизиқарли фикрларни ўқиймиз.

Сафар давомида шоирнинг тинмай ижод билан шуғуллангани, ҳар бир таассурот унинг қаламидан шеър бўлиб қофозга тўкилганига гувоҳ бўламиз. Китобда улардан айримлари келтирилган. Жумладан, ўзининг сафардоши – Қаландар Абдураҳмоновга мурожаат қилиб ёзилган “Манзаралар” номли беш қисмдан иборат саккизликларни ўқир экансиз, шоир Италия манзараларини ҳам жонажон Ўзбекистон лавҳалари орқали тасвирлаганини, унинг қалби ва шуури бир нафас бўлсин Ватандан айро эмас-лигини ҳис қиласиз.

*Қаландар, мана бу денгизга қара,
Қайнаб ётган ҳис бу, илохий түгөн.
Жазавага тушар бунда ҳар зарра
Абдухоним гијжак чалғанисимон.*

*Гоҳида жисм қолар, тиниқиб, тұлиб,
Хаёлга нималар келмас шу онда.
Денгизни чой тұла пиёла қилиб,
Елтиниб ўтирасанг Шоҳимардонда.*

Китобнинг фазилатларидан яна бири – унинг чиройли матбаа ечимида.

Үз ўриңда келтирилган фотосуратлар, манзара
ва лавхалар матидан оладиган маъно ва таассу-
ротга тугаллик бағишилаган.

Китобнинг адогида берилган Абдулла Орипов ҳаёти ва фаолияти ҳамда асарлари ҳакидаги маълумотлар ҳам унинг қимматини янада оширган.